

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологічні аспекти цивільного захисту

(назва навчальної дисципліни)

спеціальність	<u>263 «Цивільна безпека»</u> (шифр і назва спеціальності)
освітня програма	<u>Охорона праці</u> (назва спеціалізації)
освітній ступінь	<u>бакалавр</u> (назва освітнього ступеня)
форма навчання	<u>денна</u> (денна, заочна, вечірня)
розробник	<u>Рабіч Олена Вікторівна</u> (прізвище, ім'я, по батькові)

1. АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологічні аспекти цивільного захисту містять закономірності функціонування психіки і життєдіяльності індивіда у зоні граничних можливостей та сформувати практичні вміння і навички надання психологічної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Години	Кредити	Семестр	
			7	
Всього годин за навчальним планом, з них:	90	3,0	90	
Аудиторні заняття, у т.ч:	30		30	
лекції	30		30	
лабораторні роботи	-		-	
практичні заняття	-		-	
Самостійна робота, у т.ч:	30		30	
підготовка до аудиторних занять	15		15	
підготовка до контрольних заходів	5		5	
виконання курсового проекту або роботи	-		-	
опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях	10		10	
підготовка до екзамену	30		30	
Форма підсумкового контролю			екзамен	

3. СТИСЛИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни – забезпечити формування у майбутніх фахівців в галузі цивільної безпеки знань щодо сучасного розуміння закономірностей функціонування психіки і життєдіяльності індивіда у зоні граничних можливостей та сформувати практичні вміння і навички надання психологічної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях.

Завдання – опанування знаннями, вміннями та навичками застосовувати на практиці поглиблення знань, умінь і навичок студентів у сфері психологічних аспектів екстремальних та надзвичайних ситуацій у відповідності із сучасними науковими уявленнями; формування у студентів уявлень про основні психічні реакції людини на травматичні події; вироблення базових практичних умінь і навичок екстреної психологічної допомоги; формування морально-етичних норм і відповідальності.

Пререквізити дисципліни.

«Психологія», «Культура безпеки», «Безпека життєдіяльності», «Соціологія», «Ергономіка», «Атестація робочих місць і профілактика виробничого травматизму і профзахворювань».

Постреквізити дисципліни. «Експертиза з охорони праці», «Захист у надзвичайних ситуаціях та організація аварійно-рятувальних робіт»

Компетентності. (відповідно до освітньо-професійної програми «Охорона праці» - 2017.

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів відповідних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності: **ЗК 07.** Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію щодо ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності.

ЗК 08. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 09. Здатність працювати як в команді, так і автономно

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: **ФК 10.** Здатність обґрунтовувати нормативні та організаційні заходи з підвищення рівня безпеки об'єктів, поліпшення протиаварійного стану об'єктів і територій та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної, пожежної безпеки, виробничої санітарії та охорони праці.

Програмні результати навчання (відповідно до освітньої програми): **ПРН 04.** Готувати професійні тексти та документи, дискутувати та вести міжособистісний соціальний діалог.

ПРН 06. Класифікувати та визначати фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні небезпеки. **ПРН 22.** Забезпечувати власну безпечну поведінку, безпечну поведінку відносно інших людей і природного оточуючого середовища

Методи навчання: використання лекційних курсів, консультації провідних фахівців, самостійна робота із джерелом інформації, участь у студентських науково-практичних семінарах та конференціях, публікації тез доповідей.

Форми навчання: колективні, групові, індивідуальні заняття.

4. СТРУКТУРА (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН) ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин, у тому числі					
	усього	л	п	лаб	інд	с/р
Змістовий модуль 1. Психологічні аспекти цивільного захисту						
Тема 1. Психологічний захист згідно до Кодексу цивільного захисту України.	4	2				2
Тема 2. Запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення та своєчасне надання ефективної психологічної допомоги.	6	2				4
Тема 3. Загальні уявлення про предмет та завдання психології надзвичайних ситуацій.	6	4				2
Тема 4. Психологічні особливості стресового	6	2				4

Тема 5. Особливості дії психічної травми при надзвичайних ситуаціях.	6	4			2
Тема 6. Психологічні аспекти переживання гострого горя як аномальної життєвої кризи.	6	4			2
Тема 7. Зміни особистості під впливом надзвичайних ситуацій.	6	4			2
Тема 8. Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій.	6	2			4
Тема 9. Перша психологічна допомога у надзвичайних ситуаціях.	4	2			2
Тема 10. Психологічна допомога постраждалим залежно від виду надзвичайної ситуації.	6	2			4
Тема 11. Психологічна діагностика, корекція та профілактика в роботі з постраждалими у надзвичайних ситуаціях.	4	2			2
Підготовка до екзамену	30	30			30
Усього годин	90	30			60

5. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

№ теми	Назва розділу/ теми та її зміст	Тривалість (годин)
1	<p>Психологічний захист згідно до Кодексу цивільного захисту України.</p> <p>Права і обов'язки громадян у сфері цивільного захисту: право на медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку, медико психологічну реабілітацію. Психологічний захист населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. Заходи психологічного захисту. планування діяльності, пов'язаної з психологічним захистом.</p>	2
2	<p>Запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення та своєчасне надання ефективної психологічної допомоги.</p> <p>Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Організація та здійснення заходів психологічного захисту населення. Забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту. Використання сучасних психологічних технологій для нейтралізації негативного впливу чинників надзвичайних ситуацій на населення. Організація та система екстреної психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях.</p>	2
3	<p>Загальні уявлення про предмет та завдання психології надзвичайних ситуацій.</p> <p>Предмет, завдання та область застосування психології надзвичайних ситуацій. Надзвичайна ситуація, екстремальна ситуація, кризова ситуація, напружена ситуація: співвідношення понять. Конфліктні та безконфліктні надзвичайні ситуації. Надзвичайні ситуації природного характеру. Надзвичайні ситуації техногенного характеру. Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру. Соціальні небезпеки, пов'язані із психологічним впливом на людину, з фізичним впливом на людину, із вживанням психоактивних речовин, із захворюваннями, із суїцидом. Надзвичайні ситуації воєнного характеру. Проблема екстремальності у сучасній психологічній науці.</p>	4

4	<p>Психологічні особливості стресового розладу постраждалих у надзвичайних ситуацій.</p> <p>Поняття про стрес та основні підходи до його дослідження. Особливості формування стресу в надзвичайних ситуаціях. Особливості формування суб'єктивного ставлення до надзвичайної ситуації як стресової. Фактори, що впливають на особливості реагування в стресовій ситуації (соціальні і особистісні). Суть та основні теорії професійного стресу. Сучасний стан проблеми дослідження стратегій подолання (копінг-механізми) складної ситуації. Фактори, що впливають на формування механізмів та стратегій поведінки в період адаптації до стресової ситуації. Механізми психологічного захисту.</p>	2
5	<p>Особливості дії психічної травми при надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Психічна травма. Співвідношення понять «травма», «травматична подія», «травматичний стрес». Чинники розвитку безпосередніх та віддалених негативних наслідків надзвичайних ситуацій. Періоди розвитку психотравмуючої ситуації. Стадії (фази) процесу переживання психотравмуючих ситуацій. Активна і пасивна форма поведінки людини в надзвичайній ситуації. Типи поведінки в надзвичайних ситуаціях. Непатологічні та патологічні психічні реакції на травматичні події у надзвичайних ситуаціях. Поняття про страх, ступор, плач, нервово тремтіння, рухове збудження, агресія, істеричний розлад, апатія, паніка, невроз, реактивний психоз, паніка.</p>	4
6	<p>Психологічні аспекти переживання гострого горя як анормальної життєвої кризи.</p> <p>Нормативна та аномальна криза. Синдром втрати (гострого горя). Горе як хвороба, як втрата прихильності, як втрата особистої свободи, як стрес. Стадії переживання гострого горя (Дж.Енджел, Дж.Тельтейбаум). Поведінкові реакції при неускладненому (нормальному, здоровому) горі. Форми дисфункціонального (патологічного, ускладненого) горя (Е.Ліндемманн): відсутнє горе, викривлене горе, перетворене (конвертоване) горе, хронічне горе, відстрочене горе, перебільшене горе, передбачене горе, «не вивільнене» горе. Ставлення до кризової ситуації. Основні принципи психологічної допомоги при гострому горі. Вікові особливості переживання горя. Реакція дітей та підлітків на смерть близької людини. Особливості психологічної допомоги особам залежно від стадії переживання горя.</p>	4
7	<p>Зміни особистості під впливом надзвичайних ситуацій.</p> <p>Зміни особистісних якостей людини внаслідок впливу надзвичайних ситуацій. Посттравматичний стресовий розлад: визначення, критерії та методи діагностики. Особливості прояву посттравматичного стресового розладу у дітей. Психодіагностика гострого та посттравматичного стресового розладу у дітей та дорослих. Психотехніки корекції посттравматичного стресового розладу у дітей та дорослих. Особливості групової психотерапії посттравматичних стресових станів постраждалих у надзвичайних ситуаціях. Форми і методи психологічної роботи з психотравмою (психологічний дебрифінг, аутодебрифінг, група підтримки дітям та дорослим в гострому, хронічному та відстроченому стресовому</p>	4

	розладі, програма подолання психічних травм дитинства та ін.). Соціально-психологічна адаптація постраждалих в надзвичайних ситуаціях до звичайних умов життєдіяльності.	
8	<p>Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій.</p> <p>Організація екстремальної професійно-психологічної підготовки персоналу аварійно-рятувальних служб та військовослужбовців. Сучасні психолого-педагогічні технології розвитку професійних якостей персоналу аварійно-рятувальних служб та військовослужбовців для роботи в умовах надзвичайних ситуаціях. Психічна адаптація до змінених умов існування. Принципи та методи зниження рівня психічних втрат та психічної недієздатності серед персоналу. Психологічне забезпечення відновлювального періоду діяльності персоналу ризиконебезпечних професій.</p>	2
9	<p>Перша психологічна допомога у надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Поняття, мета та завдання першої (екстреної) психологічної допомоги постраждалим у надзвичайній ситуації. Основні принципи надання екстреної психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях. Психопрофілактика здорової частини населення, яке опинилося в осередку надзвичайної ситуації. Особливості та правила екстреної психологічної допомоги постраждалим в надзвичайній ситуації. Види екстреної психологічної допомоги людям в залежності від вираженої психогенної реакції на надзвичайну ситуацію. Особливості екстреної психологічної допомоги персоналу аварійно-рятувальних служб.</p>	2
10	<p>Психологічна допомога постраждалим залежно від виду надзвичайної ситуації.</p> <p>Психологія жертви. Поняття про синдром набутої безпорадності. Клініка психічних розладів у постраждалих від стихійних лих, катастроф. Організація психологічної допомоги постраждалим в осередках стихійних лих та катастроф. Психологічні наслідки тероризму. Діагностика психічних розладів і організація психологічної допомоги заручникам. Психологічні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС. Особливості психологічної допомоги постраждалим внаслідок техногенних катастроф (на прикладі аварії на ЧАЕС). Психологічні наслідки, викликані воєнними діями. Особливості психологічної допомоги учасникам бойових дій та їх сім'ям.</p>	2
11	<p>Психологічна діагностика, корекція та профілактика в роботі з постраждалими у надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Психологічна профілактика психічних розладів в осіб, які пережили надзвичайну ситуацію. Особливості групової психокорекції гострих та посттравматичних стресових станів потерпілих у надзвичайних ситуаціях. Форми і методи психологічної роботи з психотравмою (психологічний дебрифінг, аутодебрифінг, група підтримки дітям та дорослим в гострому горі, програма подолання психічних травм дитинства та ін.). Стадії роботи з психотравмою: гостра фаза, фаза корекції і реабілітації. Мета, специфіка та завдання основних напрямків комплексної реабілітації постраждалих у надзвичайній ситуації.</p>	2
	Всього	30

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Тривалість (годин)
1	Підготовка до аудиторних занять	15
2	Підготовка до контрольних заходів	5
Опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях:		
	Методи вивчення суб'єктивної значущості для людини психогенних ситуацій. Основні методики діагностики кризових станів: ОСЗ Холмса-Райха, шкала оцінки впливу травматичної події, методика визначення домінуючого стану (В.Л.Куликов), методика «Прогноз», тест «СР-45», методика «Рівень суб'єктивного контролю», шкала депресії, шкала безнадії Бека, методика «Лінія життя», методика WCQ (дослідження копінг-поведінки), методика визначення ведучих механізмів психологічного захисту, методика діагностики рівня соціальної фрустрованості (Л.І.Вассерман), методика дослідження синдрому емоційного вигорання (В.Бойко) та ін. Використання проєктивних методів у психології надзвичайних ситуацій. Специфіка діагностики психічних станів у дітей, які пережили надзвичайні ситуації.	10
4	Підготовка до екзамену	30
	Разом	60

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методами контролю є усний контроль, письмовий, практична перевірка, а також методи самоконтролю та самооцінювання.

Поточний контроль.

Змістовий модуль 1. Основи екології

№ п/п	Вид контролю	Кількість балів
1.	Відвідування лекцій	15
2.	Опрацювання матеріалу самостійної роботи	25
3.	Відповіді на запитання контрольної роботи	60
	Разом:	100

Відвідування лекцій

Присутність студента на лекції оцінюється в – 1 бал.

Всього 15 лекцій.

Опрацювання матеріалу самостійної роботи

Подання теми «Методи вивчення суб'єктивної значущості для людини психогенних ситуацій»:

- а) подання матеріалу у вигляді презентації і доповіді – 20-25 балів;
- б) доповідь без презентації – 15-19 балів;
- в) наявність опрацьованого матеріалу – 8-14 балів;
- г) анотації опрацьованого матеріалу – 4-7 балів;
- д) анотації опрацьованого матеріалу частково – 1-3 балів.

Контрольна робота

Контрольна робота містить 2 запитання, на які студент зобов'язаний дати у письмовій формі відповіді, максимальна кількість балів при вичерпній відповіді на одне запитання – 30.

Максимальна кількість балів за відповіді на запитання контрольної роботи – 60.

Кількість балів за якість відповіді на одне запитання установлюється:

25-30 балів – студент дав вичерпану відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, дав на них ґрунтовні пояснення.

19-24 балів – студент дав повну відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, але не дав достатні пояснення до них.

13-18 балів – студент дав повну відповідь на запитання, але привів тільки частину необхідних формул чи залежностей, графіків, схеми, технологічні параметри, дав недостатні пояснення до них.

8-12 балів – студент розкрив суть запитання, але у відповіді допущені помилки, які принципово не впливають на кінцеву суть відповіді зроблено спроба навести потрібні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри.

1-7 балів – студент не повністю розкрив суть запитання, у відповіді допущені грубі помилки.

0 балів – студент дав невірну відповідь на запитання.

Підсумкова оцінка визначається, як середня балів поточного контролю та екзамену.

Екзаменаційна оцінка

Максимальна оцінка за екзамен – 100 балів. Екзамен складається з трьох рівноважних питань теоретичного курсу. Максимальна кількість балів за першу і другу відповідь по 35 балів, за третю – 30 балів.

При наявності недоліків у відповіді на перше і друге питання екзамену нараховують наступну максимальну кількість балів:

– за повну відповідь – 30-35 балів;

– студент дав повну відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, але не дав достатні пояснення до них – 25-29 балів;

– студент дав повну відповідь на запитання, але привів тільки частину необхідних формул чи залежностей, графіків, схеми, технологічні параметри, дав недостатні пояснення до них – 15-24 балів;

– студент дав невірну відповідь на запитання - 1 бал.

При наявності недоліків у відповіді на третє питання екзамену нараховують наступну максимальну кількість балів:

– за повну відповідь - 25-30 балів;

– студент дав повну відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, але не дав достатні пояснення до них - 15-24 балів;

– студент дав повну відповідь на запитання, але привів тільки частину необхідних формул чи залежностей, графіків, схеми, технологічні параметри, дав недостатні пояснення до них – 9-14 балів;

– студент дав невірну відповідь на запитання - 1 бал.

Порядок зарахування пропущених занять

Пропущені лекції зараховуються шляхом самостійного опрацювання студентом лекцій (конспектування, розв'язання задачі, підготовка реферату, тощо) із наступним їх захистом, під час консультацій викладача.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Постанова кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями».
2. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О.В.Тімченка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
3. Михайлов Л.А., Маликова Т.В., Шатровой О.В. и др. Психологическая защита в чрезвычайных ситуациях: Учебное пособие / Под ред. Л.А.Михайлова. – СПб.: Питер, 2009. – 256 с.
4. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2009. 580 с.
5. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. /Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Косенко А.Ф., Кочергіна Т.І. – К. : ІНКОС, 2009. – 272 с.

Допоміжна

1. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. – 2001. - №1. – С. 16-24.
2. Марищук В.Л. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса.- СПб.: Изд. дом «Сентябрь», 2001. - 256 с.
3. Психологічні особливості віддалених наслідків стресогенних впливів: монографія / монографія / ; за ред. М.С. Корольчука. – К. : Київ. нац.торг.-екон. ун-т, 2014. – 276 с.
4. Василюк Ф.Е. Психология переживаний: Анализ преодоления критических ситуаций.- М.:МГУ,1984.-200 с.
5. Дорожевец А. Когнітивні механізми адаптації до кризових подій // Психолог. – 2004. –№17 (травень). – С.20-29.
6. Лупко С. Стратегії подолання психічної травми // Соціальна психологія. – 2004. - №5(7). – С.25-35.
7. Моляко В.А. Особенности проявления паники в условиях экологического бедствия (на примере Чернобыльской атомной катастрофы) // Психологический журнал. – 1992. - №2.
8. Шевченго О.Т. Психологія кризових станів: Навч. посібник / О.Т.Шевченко. – К.: Здоров'я, 2005. – 120 с.
9. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
10. Тарабрина Н.В., Лазебная Е.О. Синдром посттравматических стрессовых нарушений: современное состояние и проблемы // Психологический журнал. - 1992. - №2. - С.14-29.
11. Экстренная психологическая помощь: Практическое пособие / М.А.Крюкова, Т.И.Никитина, Ю.С.Сергеева; Центр экстренной психологической помощи. – М.: НЦ ЭНАС, 2003. – 63 с.
12. Католик Г. В. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям, та постраждалим: Наук.-Метод. зб./ Г.В. Католик, І.О. Корнієнко. - 2-ге вид., допов. - Львів : Червона калина,2003.- 124 с.
13. Лазебная Е.О., Зеленова М.Е. Военно-травматический стресс:

13. Лазебная Е.О., Зеленова М.Е. Военно-травматический стресс: особенности посттравматической адаптации участников боевых действий // Психологический журнал. - №5. – 1999. – С.62-74.
14. Маклаков А.Г., Черемянин С.В., Шустов Е.Б. Проблемы прогнозирования психологических последствий локальных военных конфликтов // Психологический журнал. – 1998. – Т.19. -№2. – С.48-64.

12. INTERNET-РЕСУРСИ

1. Кодекс цивільного захисту України (психологічний захист) // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052 Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (психологічний захист) // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України (психологічна реабілітація) // zakon.rada.gov.ua/go/423-2015-п
5. Психічні реакції людини в екстремальній ситуації [Електронний ресурс] // Інтернет- джерело: www.extrpsy.org.ua/stati

Розробник _____ (підпис) (О.В. Рабіч)

Гарант освітньої програми _____ (підпис) (А.С. Беліков)

Силабус затверджено на засіданні кафедри
безпеки життєдіяльності
 Протокол від «30» 09 2019 року № 5